

ORTAÇAĞ AKDENİZİNDE MENTEŞE BEYLİĞİNİN İKTİSADÎ FAALİYETLERİ ve AT TİCARETİ

Tülay METİN*

ÖZET

Tarihte pek çok uygarlığa mekân olan, hem geçit hem de durak noktası olması ile birçok kültürün kaynaştığı Akdeniz, Ortaçağ'da doğu ile batıyı buluşturan stratejik önemi haiz bir coğrafyadır. Tarih boyunca Akdenize kimin hâkim olacağı gibi uzun tarihî mücadeleler yaşanmış, ancak bu mücadeleler Akdenizin zenginliğine zenginlik katmıştır. XIII. yüzyılın sonuna kadar daha çok siyasî çekişmeler ve mücadelelere sahne olan coğrafya XIV. yüzyılda iktisadî rekabet alanı olarak ortaya çıkmaktadır. 1261 yılında Anadolu'nun güney sahil ucundan harekete geçen eski bir *Emirü's-sevahil* olan Menteşe Bey'in Bizans idaresindeki *Karya* [Muğla yöresi] bölgesini ele geçirmesi ile kurulan Menteşe Beyliğinin Akdeniz ve Batı arasında özellikle ticarî hayatta oynadığı rol büyüktür. Menteşeoğullarının zuhur ettiği ve hüküm sürdüğü dönem Akdeniz'in siyasî olduğu kadar iktisadî bakımdan da en canlı olduğu dönemdir. Haçlı seferleri ile doğu-batı ticareti canlanmış ve Akdeniz limanlarının önemi artmıştır. İtalyan denizci cumhuriyetleri özellikle de Venedik ve Ceneviz, Doğu Akdeniz'de Yahudi ve Rum tüccarları bir kenara iterek bölgedeki ticareti tekellerine almışlardı. Memlûklerin XIV. yüzyılın başında son Haçlı kalıntılarını Arvad'dan çıkarmaları ve Avrupalı tüccarlardan yüksek gümrük vergileri almaları tüccarların Anadolu'ya yönelmelerinde etkili olmuştur. Ayrıca Bizans'ın belirlediği fiyatın altında Beyliklerden ürün temin etmek de Türklerle ticaretin geliştirilmesinde etkili olmuştur. Venedik, Ceneviz ve Rodos Şövalyeleri Ege adalarında varlıklarının devamının denizci Türk beylikleri ile iyi geçinmelerine bağlı olduğunun bilincindeydi. Bu amaçla söz konusu beyliklerden olan Menteşe beyliği ile sağlam temellere dayanan ilişkiler kurulmuştur. Bu bağlamda Menteşe Beyliği Batının hububat, at ve diğer bazı erzak temininde önemli bir ticaret kapısı konumuna gelmiştir. Bu çalışmada Menteşe Beyliğinden ihraç edilen "at" konusu özelinde beyliğin ekonomik yapısı değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu yolla genel çerçevede Menteşe yöresinin ekonomik bir önem kazanması, batı ile kurulan ekonomik ilişkiler ve

* Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Tarih Bölümü, tulayko@yahoo.com

nihayet bu ilişkiler özelinde “at” ticareti mevzuu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Menteşe Beyliği, Venedik, Ceneviz, Ticaret, At.

THE ECONOMIC ACTIVITIES OF MENTESHE PRINCIPALITY AND THE HORSE TRADE IN THE MEDIEVAL MEDITERRANEAN

ABSTRACT

The Mediterranean, which has hosted many civilisations and has acted as a melting pot of different cultures over history, had an extremely important strategic role in the Middle Ages as a meeting point for East and West. Over history, there have been many long struggles over who would rule the region, yet these struggles have added to the richness of the area. The geography, which had been the scene of mostly political contentions until the end of the 13th century, became an area for economic competition in the 14th century. The establishment in 1261 of the Menteshe Principality as a result of Menteshe Bey's taking over the Karia region of Anatolia's southern coast from the Byzantines had a large role in the commercial life between the Mediterranean and the West. In the period during which the Menteshe Principality emerged and ruled was one of the liveliest periods in the region, both politically and economically. Trade between the East and West was enlivened with the Crusades, and the importance of the Mediterranean ports increased. The Italian maritime states, in particular Venice and Genoa, pushed the Jewish and Greek traders to one side and took over the monopoly on the trade in the region. At the beginning of the 14th century, when the Mamluks evicted the remaining crusaders from Arvad and started to take high customs taxes from European traders, many traders started to turn to Anatolia. Moreover, the Turks started to develop their trade when the Principalities started to supply goods at prices below those which were determined by the Byzantines. The knights of Venice, Genoa and Rhodes knew that their existence on the Aegean islands was dependent on their good relations with the maritime Turkish principalities. Thus, they founded strong relations with the Menteshe Principality. As a result, the Menteshe Principality became an important trading centre for cereals, horses and other supplies. The purpose of this paper is to make an evaluation of the Menteshe Principality's economic structure, with specific reference to the export of horses. To this aim, the economic importance of the Menteshe region,

the economic relations formed between East and West, and finally the issue of horse trade within this framework will be discussed.

Key Words: Mentesh Principality, Venice, Genoa, Trade, Horse.

Giriş

Şüphesiz Doğu ile Batı, her dönem birbiriyle çekişmeler halinde olan iki ayrı dünya olarak tarih sayfalarında yerlerini alırlar. Bu iki mütezaad kutbun özellikle siyasî zeminde her vesileyle karşı karşıya gelmeleri tarihin her evresinde tekrar etmiştir. Bu çatışmaların ve beraberinde doğurduğu kaynaşmaların asıl mekânı, hem geçit hem de durak noktası olması ile birçok kültüre ev sahipliği yapan Akdeniz idi. Ortaçağ'da doğu ile batıyı buluşturan bu coğrafya sadece siyasî mücadelelere sahne olmamış aynı zamanda sosyal ve ekonomik paylaşımların yaşandığı bir alan haline gelmiştir. Siyasî, kültürel, iktisadî ilişkilerde sağladığı ulaşım imkânı ile kolaylıklar sunması medeniyetlerin buluşmasında önemli etkindir. Akdeniz, miladın başlarında adeta Roma gölü haline bürünse de Roma imparatorluğunun yıkılışından sonra Yakındoğu olarak zikredilen etrafındaki karalarda Müslümanların varlığı ile siyasî ve maddî odaklanmanın merkezi olmuştur (Davies, 2011: 77).

XI. yüzyıldan itibaren Türk ve Müslüman ilerleyişini durdurmak ve hâkimiyet alanlarını daraltmak amacıyla yönlerini doğuya çeviren batılılar, XIII. yüzyıldan itibaren iktisadî hedefleri için Akdeniz limanlarına yelkenlerini açmışlardır. Bu anlayışla Akdeniz doğu-batı arasındaki iktisadî sirkülasyonu sağlamak için kurulan köprü vazifesi görüyordu. Haçlı seferlerinin Anadolu ve Doğu Akdeniz'in hafızasında bıraktığı derin izleri bir kenara bırakırsak bu coğrafyanın çehresinde yeni bir oluşumun meydana geldiği görülür. Siyasî çekişme sahası olarak ilkçağlardan itibaren dikkatleri üzerine çeken Akdeniz, XIV. yüzyılın başından itibaren tezahür eden iktisadî canlanışla birlikte rekabet alanı olarak değişmişti. Bu bölgede en aktif rolü İtalyan denizci cumhuriyetleri özellikle de Venedikliler ve Cenevizliler oynamıştır. Bu ticarî hareketliliğin içinde yer alan devletlerden biri de kuşkusuz Selçuklulardır. Selçuklular "İpek Yolu" vasıtasıyla doğu-batı arasında ticarî ve kültürel bir köprü vazifesi görmüş ve Anadolu bu dönemde ekonomik bakımdan ilerleme kaydetmiştir. Siyasî ve askerî hareketlerini iktisadî faaliyetleri doğrultusunda yön veren Selçuklular, Anadolu'da ticaretin canlanmasına büyük katkı sağlamışlardır (Tabakoğlu, 2005: 300). Bilhassa önemli liman merkezleri olan Antalya (1207) ve Alaiye'nin fethi (1221) ile Akdeniz'de cereyan eden ticarî zenginliğin içinde söz sahibi olarak büyük bir güç haline gelmişlerdir. Başta Venedik olmak üzere diğer devletler ile yapılan antlaşmalar ve ticareti geliştirmek suretiyle verilen

imtiyazlar sayesinde doğu-batı yönlü gelişen ticarî münasebetler ekonomik ilerleme ve gelişme siyasetinde oldukça önemli bir yer tutar (Turan, 1988: 121 vd.). Böylece Anadolu, yabancıların iktisadî faaliyetleri için teşvik edilir hale gelmiştir.

Akdeniz ticaretinde bilhassa 1204'ten sonra üstünlüğü elinde bulunduran Venedik'in XIII. yüzyılda ticarî ilişkilerini geliştirdiği devletlerin başında Selçuklu ve Memlûkler gelmekteydi. Selçuklu inhitat sürecinin başladığı yıllara tekabül eden Memlûk Devleti gibi yeni bir oluşumun tesisinden hemen sonra Venedik-Memlûk ticarî ilişkileri başlamıştır (Heyd, 2000: 415 vd.)¹. Aynı tarihlerde Venedik'te iktidara gelen yeni yönetimin ticareti desteklemesi iki devlet arasında gelişecek münasebetleri doğrudan ilgilendiriyordu. Venedikli tacirler Müslüman limanlarında ticaret yapabilmek için önemli bir fırsat kazanmışlardı. Memlûk sultanları tarafından Venedikli tacirlere emniyet, selamet, himaye ve riayet gösterilmesi konusunda çeşitli imtiyazlar verilmiştir. Böylece Venedikli tacirlere ticarî kolaylık imkânı sağlanmıştır. Ayrıca ister tacir olsun ister olmasın Venediklilerin Memlûk ülkesinde oturmaları veya oradan geçmeleri serbestliği tanınmıştır (Thomas, ty: 10; Pia Pedani, 2002:424 vd.). Bu gibi şartlar Venediklilerin Memlûklerle ile ticarî ilişkilerini teşvik etmiş ve gelişim kaydedilmesini sağlamıştır. Ancak 1291 yılında Akka'nın Memlûkler tarafından fethi ve sonrasında sadece Arvad (Ruad) da kalan Templier şövalyelerinin kalıntılarının 1302 yılında buradan sökülüp atılması Batıda Memlûklere karşı olan husumeti alevlendirmiştir (Demirkent, 2004: 256, 261; Luttrell, 2007, 596). Bunun üzerine derhal harekete geçen papalık, Memlûklere erzak ve mühimmat götüren veya gönderenleri halk düşmanı ilân ederek ebedi lanet ve teşhire düşürdü (1304). Böylece Memlûkler Hıristiyanların düşmanı olarak telakki edildiler. (Thomas, ty: 35, 36) Bununla birlikte İskenderiye'ye mal nakledenlerin aforoz edilmesine karar verildi (Thomas, ty: 337). At, köle, demir, mızrak ve gemi yapımında kullanılan ahşap malların alımına yasak getirildi (Zachariadou, 1983: 133). Memlûklerin Haçlılara karşı izlemiş olduğu siyasetin Batıda husumet yaratması Venedik'i yakından ilgilendiren bir meseleydi. Zîra öncelikle ekonomik menfaatlerini gözeten Venedikliler, daha önceden olduğu gibi papa ile aralarına mesafe koymaktan başka çare bulamamışlardı. Papanın engeline rağmen Memlûklerle var olan ticarî ilişkiler devam ettirildi. 1302 yılında Memlûklerle Haçlılar arasında mücadeleler yaşanırken, diğer taraftan Memlûklerle, aynı tarihte Venediklilerin lehine maddeler içeren bir antlaşma yaparak ekonomik

¹ Venediklilerin Suriye ve Mısır ile olan ticarî ilişkileri Fatımîler ve Eyyübîler döneminden itibaren devam ediyordu.

ilişkilerinin bozulmamasına dikkat etmişlerdir (Pia Pedani, 2002: 425 vd.). Ancak 1323 ile 1344 yılları arasında Venediklilerin Mısır'da ticaret yapması papanın emriyle durduruldu (Pia Pedani, 2002: 427). Duraksamanın ardından 1344 ve sonrasında çeşitli tarihlerde iki devlet arasında yapılan antlaşmalar ise Venedik'in, Memlûkler ile ticarî bağlarını yeniden kurduğunu gösterir (Pia Pedani, 2002: 425).

Ortaçağda Doğu pazarını tekelinde bulunduran Memlûkler'in (Heyd, 2000: 478), cazibe merkezi olarak Batı ticaretinde önemli rol oynadığı görülüyor. Memlûkler Haçlılara karşı sürdürdüğü mücadelede ekonomik ilişkilerin zarar görmemesi için ticarî münasebette bulunduğu Hristiyan ülkelere verdiği özel ayrıcalıklar ile alınan gerekli tedbirleri her zaman muhafaza etmiştir. Burada Memlûklerin batılı tacirlere uyguladığı iyi niyetin en önemli sebebi Haçlılara verecekleri destekten onları uzak tutarak kendilerine bağlama siyaseti idi (Heyd, 2000: 476-7). Bütün bunlara rağmen Akdeniz'de alanı daraltan Memlûklere karşın Batı Anadolu Beylikleri alanı genişleten teşekküller olarak bu coğrafyada yerini almıştır. Beyliklerin temayüzü Akdeniz ve Ege'deki Türk oluşumunun devamını arz ettiği gibi iktisadî hareketlilikte yeni bir odak noktası haline gelmelerine neden olmuştur.

I. MENTEŞEOĞULLARININ TESİSİ: SİYASÎ VE İKTİSADİ GELİŞMELER

Avrupalılar ile Anadolu'daki Türkler arasındaki münasebetlerin gelişimine imkân sağlayan siyasî hadiselerle bakıldığında; 1204 yılında İstanbul üzerine düzenlenen haçlı seferinin rolünü göz ardı etmemek gerekir. Başlangıçta Mısır'ı ele geçirmeyi hedef alan ve devamında 1187 yılında Müslümanların hâkimiyetine geçen Kudüs'ü ele geçirmek amacına yönelik düzenlenmesi plânlanan sefer Venedik'in çabasıyla Bizans üzerine yön çevirdi. Bu seferde etkin olan Venedik, Mısır ile olan ticarî bağlarının zedelenmesine mani olmuştu. Aynı zamanda Bizans'ın güç kaybetmesi ile siyasî ve iktisadî hedeflerine de ulaştı. Venedik, böylece Bizans toprakları üzerinde kurduğu hâkimiyet ile bu bölgede rahat nefes alma hakkına sahip oldu (Demirkent, 2000: 143; Çavuşdere, 2009: 278). Bu sefer ile ağır bir darbe alan Bizans'ın Türklere karşı koyacak direnci de kırıldı (Witteck, 1999: 1).

1204'te kurulan İznik Rum İmparatorluğu, Bizans'ın Batı Anadolu'da sahip olduğu topraklar üzerinde kontrolü yeniden sağlamaya çalışmışsa da XIII. yüzyılın başından itibaren yoğunlaşan Moğol istilasını ile doğudan artan baskı suretiyle Türk ilerleyişine engel olunamamıştır. Bir müddet sonra 1243 yılında Moğollar karşısında alınan mağlubiyet ile Selçuklular kısmen gerilese de

Anadolu'da Türk ilerleyişi devam ediyordu. Bir taraftan Bizans'ın aldığı darbe diğer taraftan Selçuklu mağlubiyeti batıya yerleşen Türkler açısından değerlendirildiğinde müsbet sonuçlar doğurmuştur. 1261 yılında İstanbul'daki Latin hâkimiyetine Rumlar tarafından son verilerek imparatorluk merkezi tekrar buraya taşınmıştır; ancak bu tarihten itibaren devletin yönünü daha çok batıya çevirmiş olduğu görülüyor. Bu nedenle maddî ve siyasî bakımlardan Anadolu'daki sınırların ihmali, savunma sisteminde zayıflığı ortaya çıkardı. Böylece Türkler Anadolu'nun batısında denizlere kadar olan sahalara yayıldılar ve yerleştiler (Witteck, 1999: 16-17). Neticede Bizans'ın Anadolu'nun batısındaki otoriteyi sağlayamaması ile ortaya çıkan boşluk bu bölgelere doğru ilerleyen Türklerin yerleşimini kolaylaştırmıştır. Türkmenler XII. yüzyılın sonunda Rodos'un doğusundaki kıyılara kadar ilerlemişlerdi. Antalya'nın fethinden (1207) sonra ise Akdeniz kıyılarının kısa sürede Türkleşme süreci hızlandı (Cahen, 2001: 133-134). Selçukluların izledikleri iskân siyaseti çerçevesinde devletin sınır bölgelerine yerleştirilen Türk unsurlar devam ettikleri fütihat faaliyetleri süresince, söz konusu siyasî ortamdan istifade ederek müteakip tarihlerde birbirinden bağımsız şekilde beylikler tesis etmişlerdir. Kuzeyden güneye doğru Karesi, Saruhan, Aydın ve Menteşe isimleriyle teşekkül eden bu beyliklerden burada bahis mevzuu edilecek olan Menteşe Beyliğinin zuhuru diğer beyliklerden öncedir. İznik Rum İmparatorluğunun son bulması ile Karya (Muğla) bölgesinde Türk hâkimiyeti aynı tarihlere rastlamaktadır. Menteşe Beyliğinin teşekkülü siyasî olduğu kadar Anadolu ve Akdeniz'in stratejik konumunda yer almasından dolayı ticarî hareketliliğe yeni bir ivme kazandırmıştır. Fethiye, Muğla, Balat, Milâs, Bozöyük, Beçin, Çine, Tavas, Aydın, Fenike ve Köyceğiz gibi kasaba ve şehirleri kapsayan beyliğin toprakları Denizli dağlarına ve Menderes nehri havzasına dayanıyordu. XIII. yüzyılın sonlarında siyasî bir oluşum olarak ortaya çıkan Menteşe Beyliği, Batı Anadolu'nun büyük bir kısmını Türk hâkimiyetine dâhil etmiştir.

Anadolu limanlarında ticaret yapan Avrupalı tüccar grupları arasında en faal olan Ceneviz ve özellikle Venedik açısından incelendiğinde beylikler gibi yeni oluşumların cazibesi kaçınılmazdır. Venedik'i buna iten sebeplerden olarak 1261'de İstanbul'daki Latin İmparatorluğunun sona ermesinden sonra Venedik'in Bizans ile ilişkilerinin düzelmemiş ve bu tarihten sonra kendi inhisarında bulunan Bizans İmparatorluğundaki ticarî imtiyazını da kaybetmiş olduğunu göstermek yanlış olmayacaktır (Laiou, 2003: 185).

Avrupalılar için Türk varlığı ve ilerleyişi her zaman bir tehdit ve tehlike olarak görüldüyse de ekonomik ve hatta siyasî menfaatler bağlamında ilişkiler kurulmasından yana siyaset izlenmesi tercih edilmekteydi. Venedik ve Ceneviz,

hâkimi oldukları Ege'deki adaların güvenliği ve menfaati için Türklere karşı izlenen haçlı tutumundan ziyade Anadolu beylikleri ile münasebetlerini geliştirmeyi hedeflemişlerdir. Jeopolitik konumu itibarıyla beyliklerin göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğu muhakkaktır.

Bu noktada Menteşeoğulları, Anadolu'nun güneybatısında Akdeniz ve Ege denizinin kilit noktasında yerini alarak hem siyasî hem ekonomik faaliyetleri kapsamında Batı ile bağ kurarak iktisadî hareketliliğin canlanmasını sağlamıştır.

Doğu ile Batı arasında gelişen ticarete bakıldığında Venediklilerin payının oldukça fazla olduğu görülür. Venedik, Ege denizindeki topraklarını Menteşeoğullarının akınlarından korumak için sıkı ilişkiler kurmaktan başka bir yol izlememiştir. Menteşeoğullarının Rodos'a karşı düzenlediği seferlerde müdahil olmadığı gibi aynı tarihlerde beylik ile ticarî antlaşmalar yaparak ilişkilerini devam ettirmiştir (Zachariadou, 1983: 13-18; Heyd, 2000: 608). Rodos'un büyük bir kısmını 1306'da ele geçirdikten bir müddet sonra adayı St. Jean şövalyelerine kaptıran Menteşeoğulları, 1320-21 tarihlerinde Rodos'u geri almak için seferler yapmış ancak başarılı olamamıştır (Wittek, 1999: 64; Uzunçarşılı, 1988: 72) . Tıpkı Venediklilerin tutumu gibi, Bizans'ın Cenevizli amiraline ismen bağlı olan Rodos'un Türkler tarafından ele geçirilmesine Cenevizliler de engel olmamışlardır. Hatta bir ticaret gemilerini zapt eden şövalyelere karşı Menteşe beyi Mesud'un yanında yer alarak, Mesud Bey'e kendi bölgesinde bulunan Rodoslu tacirlere karşı düşmanca tavır sergilemesi yönünde teşvikte bulunmuşlardır. Ancak Papanın yasaklaması ile Cenevizlilerin Menteşeoğulları ile ittifakı engellenmiştir (Wittek, 1999: 56-57).

II. DOĞU-BATI TİCARETİNDE MENTEŞE BEYLİĞİ

Menteşeoğullarının stratejik bir noktada yer alması Avrupalıların özellikle de Venedik'in ticaretine uygun bir giriş alanı açmak istemesi için oldukça önemliydi. Beyliğin Venedik veya diğer Hıristiyan milletlerle genellikle barışçıl bir siyaset takip etmesi ticaretin gelişmesine imkân sağlamıştır. Menteşe Beylerini buna yönelten sebeplerden biri de kuşkusuz batı ile ticarî münasebetlerini geliştiren Aydınöğulları beyliğinin yayılcı politikasının bir tehdit unsuru olarak görülmesinden kaynaklanan rekabet olmalıdır. Bununla birlikte batı cephesinden bakıldığında dostça ilişkilere mukabele edildiği açıktır. Menteşe, Aydın, Karasi gibi deniz kuvvetlerine sahip beyliklerin Venediklileri tehdit edecek kadar güçlü olmadıkları düşüncesiyle Türk ilerleyişine kayıtsız kalınmış ve münasebetleri geliştirmenin faydalı

olacağı yönünde bir tutum sergilenmiştir (Laiou, 2003: 188).² Ayrıca coğrafi olarak batıya yakın konumu ile söz konusu iktisadî sahada XIV. yüzyılın başlarından itibaren batılı tüccarların faal oldukları Menteşeoğulları bu arenada süratle temayüz etmiştir. Venedikliler ile beyliğin teşekkülünden kısa süre sonra başlayan ticarî münasebetlerde, Venediklilerin Egedeki en önemli kolonileri olan Girit öne çıkmaktadır. 1204'te Venedik'e ait bir koloni haline gelen Girit adası bu tarihten sonra adeta Venedik'in ticarî bir üssü niteliği kazanmıştı (Çavuşdere, 2009: 283). Anadolu'nun çeşitli yerlerinden getirilen ürünlerin toplandığı Balat pazarı Girit üssünden Venediklilerin ticarî emtia ihtiyacının büyük bir kısmını karşılıyordu. Balat pazarı sadece Venediklilerin değil Rodos, Barselona, Floransa, Cenova, Ragusa ve Messina'dan gelen tacirlerin de ziyaret ettiği uluslararası bir pazardı (Zachariadou, 1983: 131). Sakız adasında ikamet eden Cenevizliler buradan aldıkları maddeleri Mısır'a satarlar ve Mısır'dan da muhtelif ürünlerin Balat pazarına girmesini sağlarlardı (Heyd, 2000: 608). Açıkçası Balat pazarı Anadolu'nun batıya açılan ticarî kapısı niteliğindedir. Menteşe beylerinin desteğiyle bu pazarın önemi daha da artmıştı. Menteşe topraklarında tüccarların İtalyanlarla kolay ticaret yapabilmeleri için İtalyanların kullandıkları sikkeler ile aynı tipte özel sikkeler bastırılması bu önemi artıran güçlü bir faktördü (Heyd, 2000: 609). Venedik ile gelişen ticarî ilişkiler bağlamında Venedik'in tasarrufu dışında beylikler (Aydinoğulları-Menteşeoğulları), tedavülde olan gümüş akçenin dışında Venedik dükasını taklit eden altın düka da bastırmışlardır. Menteşe Beyliği, taklit altın dükaları bastırırken Venedik ile ilişkilerin zarar görmesini göze almıştır (Fleet, 2009: 16). Böylece ticaretin rahatlıkla yapılabilmesi sağlanmıştır. Bununla birlikte Memlûk tarihçisi el-Kalkâşandî'nin zikrettiği gibi Anadolu'da gümrük vergilerinin az ve tacirlerin muhafazasına fazla önem verilmesi ticareti cazip kılmaktaydı. Mısır parası ile Anadolu parasını kıyaslayan müellif, Anadolu paralarının daha değerli olduğunu da ilave eder (el-Kalkâşandî, 1988, 5: 326).

Menteşe Beyliği tarafından Venedikli tacirlere verilen hususî imtiyazlar ticarî münasebetlerin geliştirilmesine büyük katkı sağlamıştır. Nitekim 1331-1337-1375-1403-1407 tarihlerinde yapılan antlaşma hükümlerinden Menteşe Beyliği ve Venedik arasında cereyan eden ticarî ilişkiler ve bu konuda Venediklilere verilen imtiyazların mahiyeti anlaşılmaktadır. (Zachariadou, 1983: 18-20). Bu imtiyazlardan olarak Balat'ta kilise yapımına izin verilmesi Venedikli tacirlerin sahip olduğu büyük bir imkândı. Müslüman topraklarında bu hakkın kazanılması önemli bir detay olduğu gibi Türklerin, kendi

² Osmanlı Türklerinin Bitinya bölgesindeki ilerleyişleri ise Bizans ve Cenevizliler için tehdit olarak algılanmıştır.

bölgelerinde ikâmet eden Hıristiyanların dinî gereksinimlerine, ekonomik münasebetler bağlamında kayıtsız kalmadıklarının delilidir. Bu gelişmeler yanında Balat'ta Venedik konsolosluğunun kurulmuş olması, burada bir konsolos bulundurma ve özel yargılanma hakkının elde edilmesi ile kilisenin de içinde yer aldığı Venedikli tacirlere ait bir mahallenin bulunması Menteşe Beyliğinin izlediği ticarî politikanın gelişmişliğini gösterir.

III. BALAT PAZARI VE AT TİCARETİ

Beyliklerin zuhurundan itibaren çeşitli siyasî faktörlere bağlı olarak yeni koşulların ortaya çıkması, ekonomik etkinlikte yeni değişimlerin meydana gelmesini sağladığı gibi at üretim ve ticaretinde de ivme kazanılmıştır. Ortaçağda gerek devlet gerekse toplum hayatının vazgeçilmezlerinden olan at; ulaşım, spor, taşıma ve en önemlisi de bir savaş unsuru olarak önemli bir yere sahiptir. Türk kültüründe en önemli unsurlardan olan atın Türk hayatında oynadığı rol büyüktür. At, sadece binek hayvanı olarak değil, yük taşıma, savaşta, spor faaliyetlerinde ve yiyecek ihtiyacının karşılanması amacıyla da kullanılmıştır (Merçil, 2011: 236). Kaynaklar Asya Hunlarında, Göktürklerde, Uygurlarda ve Büyük Selçuklu devletinde çok sayıda at türünden söz etmektedirler (Göksu, 2009: 21-34). Uygurlar döneminde Türk tacirler 758 yılından itibaren her sene ticaret yapmak için Çin'e geliyorlardı. Yanlarında getirdikleri her atın karşılığı olarak kırk top ipekli kumaş talep eden Türklerin yüz yıllar öncesinden çok sayıda ve değerli ata sahip oldukları anlaşılıyor (Çandarlıoğlu, 2002: 197). Ortaçağ Türk İslâm dünyasında da kıymetini muhafaza eden at'ın takdim edilen hediyeler arasında ve resmi törenlerde önemli bir yeri vardı. Hediye olarak sunulan eşyaların arasında en önde gelen "at" değerli mücevherler ve altınlarla süslenir veya nallanırdı (Merçil, 2011: 238-245). II. Süleymanşah'ın babasının ölümünden sonra, vasiyete uyması, tahttan vazgeçmesi için kendisine sunulan çeşitli hediyeler arasında 300 at bulunuyordu (İbn Bîbî, 1956: 32). Menteşe oğlu Mesud Bey, Mevlana'nın torunu, Sultan Veled'in oğlu Ulu Arif Çelebi maiyeti ile birlikte ziyaret için Menteşe iline geldiğinde ona köle, kumaş, para gibi hediyeler yanında on baş değerli at hediye etmiştir (Eflâkî, 2001: 445).

Türk hayatında müstesna ve değerli bir yere sahip olan at kültürü Anadolu'ya da taşınmıştır. Selçuklular döneminde bilindiği üzere hayvan üretiminde at birinci sırada yer almaktaydı. Yabancılara satılacak kadar çok sayıda olması Anadolu'da önemli at üretim merkezlerinin olduğunu gösterir. Selçuklular devrinde Doğu-Batı ve Kuzey-Güney uzak bölgelerden gelen tüccarların yıllık toplandıkları Kayseri-Elbistan arasında, Anadolu ile Suriye ve

Irak kervanlarının işlediği büyük kervan yolu üzerinde bugünkü Pazarören'deki Yabanlu mevkiinde kurulan meşhur bir panayır (fuar) olan Karahisar ovasındaki Yabanlu(ğ) Pazarında köle, cariye, katır, kumaş, kürk yanında güzel atlar satılırdı (İbn Bîbî, 1956: 162-163, 185; Turan, 1998: 312, 501; Turan, 1997: 367; Polat, 2002: 382). XIII. yüzyılda Anadolu'dan geçen Venedikli gezgin Marco Polo, 1270'li yıllarda Türk ülkesinde *Turki* denilen ve yüksek fiyatlara satılan at çeşitlerinden söz eder. Marco Polo Türkiye'deki atların muhteşem olduğunu hayranlıkla dile getirir (Fleet, 2009, 28-29).

Özellikle XIV. yüzyıldan itibaren bilhassa beylikler döneminde at ticaretinde yükseliş kaydedilmiştir. Zira Bizans'ın, XII. yüzyıl sonlarında at ihtiyacının bir kısmını Mısır'dan karşıladığına dair bilgiye sahibiz. Eyyûbîlerden Antalya ticaret yolu ile tedarik edilen atlar Selçuklu ülkesinden geçerek İstanbul'a ulaşmaktaydı. Selçuklu sultanı I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in birinci saltanat devrinde (1192-1196) Eyyûbî sultanı Melik el-Adil'in Bizans imparatoruna gönderilen atlara ve hediyelere Selçuklular tarafından bir müddet alıkoyulması meselesi Selçuklu ve Bizans arasında ihtilaf yaratarak savaş sebebi sayılmıştır. Bu misal iki büyük devlet arasında savaşa sebep olması hususunda Ortaçağ dünyasında at'ın önemini göstermesi bakımından dikkate şayandır (Turan, 1998: 240; Turan, 1988: 122; Turan, 1977: 614).

Savaş malzemesi olarak kullanıldığı düşüncesiyle bazı Müslüman hükümdarlar tarafından "at" ihracatına sınırlama ve yasak getirilmiştir. Osmanlılar döneminde "at" ihracı yasak mallar arasında yer almaktaydı. Genellikle göçer halk devlet için at yetiştiriciliği ve eğiticiliği gibi işlerde çalıştırılırlardı. (İnalçık, 2000: 79). Menteşe Beyleri ise at ihracına yasak koymamışlardır. Bu durum Batılılar tarafından Menteşe pazarına olan ilgiyi artırmıştır. Hem Venedik hem de Girit için kıymetli bir emtia olan at'ın ticaretine Venedikli ve Giritli idareciler tarafından ayrı bir önem verilmiştir.

Menteşe ülkesinden ihraç edilen mallar Balat pazarında satışa sunuluyordu. Pek çok çeşitteki ürünün yer aldığı pazarda buğday, arpa, palamut, deri, kuru üzüm, Kütahya şapı, susam, bal, balmumu, meşe mazısı, safran, halı başlıca ihraç mallarını oluşturmakla beraber bunlardan başka köle ve canlı hayvanlar Menteşe ülkesinden ihraç edilen mallar olarak pazarda yerini almışlardır. Söz konusu canlı hayvanlardan üzerinde durulması gereken "at"ın ihraç edilen mallar arasında önemli bir yeri vardı. (Heyd, 2000 : 608; Zachariadou, 1983: 160 vd.; Wittek, 1999: 121-122).

Balat Pazarına getirilen atların tamamı Menteşe ülkesinden sağlanmıyordu. Nitekim Kastamonu, Kütahya ve Karaman bölgesinde son derece çevik ve dayanıklı atlar yetiştiriliyor ve batı ülkelerine ihraç ediliyordu

(Thiriet, 1964: 214; Koca, 1996: 469). XIV. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'da çok miktarda at yetiştirildiğinden ve bu atların büyük öneme ve değere sahip olduklarından el-Ömerî bahsetmektedir (Yücel, 1991: 183). el-Ömerî ve el-Kalkâşandî, Kastamonu'da Anadolu'ya mahsus kıymetli iğdiş atların ve hatta seçereli cins Arap atlarının (Türkler tarafından yetiştirilen ve Asya'nın en iyi atı olarak bilinen Türk atları IX. ve X. yüzyılda Ortadoğu'ya getirilerek Araplar tarafından ıslah edilmişlerdir. Bu şekilde ortaya çıkan ve yetiştirilen atlar için "Arap atı" ifadesi kullanılmıştır. Çetin, 2011: 222) şehirde bulunduğunu belirtirler (Yücel, 1991: 186, 197; el-Kalkâşandî, 1988, 5: 326, 15: 339;). Kütahya atlarının ise Anadolu atlarının en iyisi olduğu yine el-Ömerî'nin kayıtları arasında geçmektedir. Süratte hiçbir atın bunları geçemeyeceğini söyleyen el-Ömerî, Germiyan ili atları şeklinde ifade ettiği Kütahya atlarının kıymet bakımından da en pahalı atlar olduğunu ve her birinin soyunu belirten seçereliye sahip olduklarını, atalarının babalarının halk tarafından bilindiğini zikretmektedir (Yücel, 1991: 193). Germiyanlılardan batı ülkelerine ihraç edilen mallar, Menderes nehri üzerinden kayıklarla Ayasulug (Selçuk) ve Balat sahil şehirlerine ulaştırılarak tüccarlara satılıyordu. (Uzunçarşılı, 1988: 52).

Venedik, at ihtiyacının neredeyse tamamını at kaynağı olarak gördükleri Türkiye'den tedarik ediyordu. Balat pazarının en önemli ihracat mallarından olan "at" Girit üzerinden satın alınmaktaydı. Savaşların kaçınılmaz malzemesi olan "at" ithaline büyük önem veren Venedik tarafından at ithal eden tüccarlara çeşitli imkânlar sunulmuştur. Beyliklerden at ithal etmek isteyen tüccarlar kredi verilerek desteklenmişler, hatta sıkıntılı olduklarında onlara özel teşvik primleri verilmiştir. Bununla birlikte vergiden tamamen muaf tutulmaları tüccarlara büyük kolaylık sağlamıştır (Zachariadou, 1983: 165).

Venedik senatosunun bazı tarihlerde almış olduğu kararlar doğrultusunda at ithaline mecbur kalındığı durumlar ortaya çıkmıştır. Bu kararlardan biri ile Kandiye Dükü ve onun meclisindeki üyelerin en az 50 hiperpira³ değerinde bir ata sahip olmaları zorunluluğu getirilmişti (1300'lerde Girit'te bir atın değeri 65-70 hiperpira arasında değişiyordu. Zachariadou, 1983: 166). XIII. yüzyıl ortalarında alınan bu karar ve 1300-1302 yıllarında Venediklilerin almış olduğu iki karar, atların Girit yönetiminin işbirliği veya teşviki ile Türkiye'den ithal edildiğini göstermektedir. Kasım 1300 tarihli birinci karara göre Girit feodal beylerin idaresinde olan tımarlılara kesilen para cezalarından elde edilen gelir ile Venedik veya Türkiye'den at satın alınacaktı. Haziran 1301 tarihinde veya

³ Bizans altın sikkesi olan hiperpira XIV. yüzyılda değer kaybederek gümüş olarak basıldı. 1 gümüş hiperpira'nın değeri (beyliklerde kullanılan) 10,5 veya 11 gümüş akçeye karşılık gelmekteydi (Fleet, 2009: 15-16).

1302 yılında alınan ikinci kararda ise Girit yönetiminin Türkiye'den at ithal etmek isteyenlere kredi vermesi diklere ediliyordu (Zachariadou,1983: 4-5).

Venedik, at alımı için Girit'teki yöneticilere para tahsis etmekteydi. 1304 yılında Venedik tarafından Girit Düküne buğday teslimatının bedeli ile ilgili gönderilen mektupta 7400 hiperpira aynî ödeme yapılacağı ve bedelin kalanının at ticaretinden elde edilecek gelir ile ve diğer maddelerle ödeneceğine karar kılındığı belirtiliyordu (Thomas, ty: 50). Bu bilgiye dayanarak at ticareti için ayrılan paranın ne kadar olduğunu kesin olarak belirtmek mümkün değildir. 1333 yılından önce at ithali için ayrılan para 2000 hiperpira olup bu ödenek bahsedilen yılda 4000 hiperpiraya yükseltilmiştir. 1363 yılında ise at alımı için 500 hiperpira ayrılmıştır. Fakat satın alınan at sayısının fazla olabileceği nedeniyle Giritli yöneticiler bu miktarı iki katına yükseltmeye çalışmışlardır. Bir atın değeri ise zamana ve şartlara göre belirlenmiş olmalıdır. XIV. yüzyılın başlarında bir yük atının fiyatı 16 ile 33 hiperpira arasında iken binek atının fiyatı ise 60 ile 91 hiperpira arasında değişmekteydi (Çavuşdere, 2007: 105). Yine aynı yıllarda el-Ömerî, Enverî ve el-Kalkâşandî Anadolu'da 1000 altın dinara ulaşan ve hatta daha fazla değerinde atların bulunduğunu kaydetmişlerdir (Yücel, 1991: 186, 197; el-Kalkâşandî, 1988, 5: 326, 15: 339; Zachariadou,1983: 166). Bununla birlikte XIV. yüzyılın ortalarından itibaren at fiyatlarında düşüşten söz edilebilir. 1360'ların başında Girit'in Türkiye'den ithal ettiği at sayısı 500 olarak belirtilirken (Fleet, 2009: 29) aynı tarihlerde Venedik at alımı için ayrılan parayı 500 hiperpiraya düşürmüştür.

Menteşe Beyliğinden at ithal eden tüccarlar ihracat vergisi öderlerdi. Mentşe Beyliğinin, kendi topraklarından satılan atlar için aldığı ihracat vergisinin oldukça makul olduğu anlaşılıyor. 1331 yılında köleler için belirlenen ihracat vergisi 10 akçeyken, at başına alınan vergi ise 3 akçeydi (Fleet, 2009: 29, 51).

Siyasî ilişkiler bağlamında ortaya çıkan bir takım sorunlar ise ticarî ilişkilerin durdurulması yönünde kararlar alınmasına neden olmuştur. 1322, 1332, 1335 ve 1369 yıllarında Türklerle yapılan bütün anlaşmaların yürürlükten kaldırılması ve ticarî ilişkilerin de durdurulması yönünde bazı kararlar alınmıştır. (Thomas, ty: 373; Zachariadou, 1983: 22, 34, 62). Genellikle Papalığın baskısı ile Venedik senatosunun Girit'teki Kandiye Konsiline Türklerle olan bütün ithalat ve ihracatı durdurmaları konusunda vermiş oldukları talimata rağmen bu yasaklamalar kısa sürmüştür. 1304 yılında papalık tarafından Memlûkler ile her türlü erzak ve mühimmat ticaretine yasak getirilmiş olmasına rağmen aynı yıl Mentşe Beyliği ile ticarî ilişkilerin devam ettiğine dair deliller vardır (Thomas, ty: 35-36). Türkler ile Girit Dükü arasında

dostane mektuplar yazılarak iki taraf karşılıklı barış halinde bulunmak istediklerini belirtiyorlar ve savaştan kaçman temennilerini bildiriyorlardı (Thomas, ty: 171). Çünkü zaruri ihtiyaç nedeniyle ticarete koyulan yasaklamaların kaldırılması daha uygun olacaktı. Nitekim bu yazışmalar ikili ilişkilerde etkili ve ticarî gelişmelerin mahiyetinde belirleyici olmuştur. Ticarî münasebetlere yön veren siyasî gelişmelerin at ticaretini engellemediğinin bir diğer kanıtı da 1331 yılında Kandiya Dükülüğü ile Menteşe Beyliği arasında yerel bazda ticarî düzenlemelerin yapılmış olmasıdır (Zachariadou, 1983: 20). Oysaki 1331 yılında alınan karara göre Katolik dinin düşmanları olarak nitelendirilen Türklerle yapılan anlaşmalar yürürlükte kalacak, yeni anlaşmalar yapılmayacak, Türklere ne yardım ne de iltimas da bulunulacaktı (Thomas, ty: 373-74). Venedik de alınan bu karara uyarak, Girit'in Türklerle münasebetine müsbet yaklaşmamıştır. Zira bir süre önce Venedik gemilerine ve Karpat adalarına Türkler tarafından akınlar düzenlenmişti (1318). Ayrıca 1331 yılında İznik'in Osmanlılar tarafından fethi de tepkinin güçlü sebeplerinden olmalıdır. Bütün bu hadiseler, Venedik'in, Eğriboz ve Girit'i kuvvetleriyle birlikte Türklere karşı Avrupa'da oluşturulan ittifaka katılmaları için baskı yapmasına neden oldu (Laiou, 2003: 196). Bununla birlikte ertesini yıl (1332) Venedik senatosu Menteşe Beyliği ile yapılan ticareti yasakladı. Bu yasaklama beylikten mısır, at ve diğer bazı hayvanları ithal eden Girit için sıkıntı yaratmıştı. Bu nedenle Kandiye Dükü Marino Morossini, Menteşe Beyi Orhan ile anlaşma yapılmasına izin verilmesi konusunda Venedik senatosunu ikna etmek amacıyla bir elçiyi Venedik'e göndermiştir. Bunun üzerine Venedik senatosu yasağı kaldırarak Kandiye dükünün Menteşeden at ve diğer malları satın almasına izin verdi (Zachariadou, 1983: 21-28). Söz konusu ticaretten kâr sağlayan Menteşe Beyliği, Venediklilerin de dâhil olduğu Saruhan, Aydın ve Karasi Beylikleri üzerine düzenlenen Haçlı hücumlarının hedefinde olmamıştır. Ticarî menfaatleri doğrultusunda hareket eden Menteşe Beyi barış halinde kaldığı Latinlere at ve erzak temin ederek yardımda bulunmuştur (Zachariadou, 1983: 32-33).

Menteşe Beyliği ve diğer beylikler ticarî ilişkileri korumak amacıyla batıya karşı her zaman barışçıl bir politika izlememişler; hatta meydana gelen siyasî gelişmelere bağlı olarak ihracatı yasaklama yoluna gitmişlerdir. 1365 yılında Memlûk hâkimiyetinde bulunan İskenderiye'nin Haçlılar tarafından zabtı ekonomik ilişkilere zarar veren hadiselerdendir. 1291 yılında Haçlıların Suriye'den çıkarılmalarından itibaren papalık tarafından Müslümanlarla ticareti yasaklayan çok sayıda emirler yayınlanmasına rağmen bilhassa İtalyan tüccarlar kendi çıkarları için söz konusu emirlere uymuyorlardı. Bu nedenle papalık Müslümanların önemli bir ticaret şehri olan İskenderiye üzerine Haçlı seferi

düzenleyerek ekonomik zorluk meydana getirmek; bu seferde Kıbrıs'ı üs belirleyerek Avrupalı tüccarların Suriye ve Mısır limanlarına geçişine engel olmak istiyordu (Koprıman, 1987: 497-98). Papanın desteğini alan Kıbrıs Kralı I. Peter komutasında İskenderiye'ye giren Haçlı kuvvetlerine Rodos Şövalyelerinin (Hospitalier Şövalyeleri) de katılması Türkler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bunun üzerine beylikler at ve diğer bazı gıda maddelerinin adaya satımına yasak getirmişlerdir. Beylikler tarafından uygulanan bu yasaklamalardan dolayı Şövalyelerin zor durumda kaldığı anlaşılıyor. Bir müddet devam eden ticarî sınırlamalar nedeniyle Rodos, Güneydoğu İtalya kıyısındaki Apulia şehrinde at ve diğer gıda ihtiyaçlarını satın almak zorunda kalmıştır. İskenderiye'nin zaptından birkaç yıl geçmiş olmasına rağmen Kıbrıs ile Memlûklerin mücadelesi bitmediği gibi beylikler de yasağı kaldırmamışlardı. "At" ticaretine sınırlama getirilmesinin Venedik'te büyük sıkıntı yaratması nedeniyle Aydınogulları beyi, gönderilen elçi vasıtasıyla yasaklamanın kaldırılması yönünde ikna edilmeye çalışılmıştır (Fleet, 2009: 29; Çavuşdere, 2007: 105). Beyliklerden at tedarikinin ne kadar önemli ve gerekli olduğu bu bilgiler ışığında bir kez daha teyid edilmektedir.

Türk atlarının batıda bu kadar tercih edilir olmasını Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu elçisi Busbecq'in 1550'lerdeki gözlemlerine dayanarak sarf ettiği sözler farklı bir bakış açısı sunmaktadır. 150 yıl kadar muahhar olmasına rağmen Busbecq'in Türk atları ve yetiştiriliş usulleri hakkında ilginç bilgiler kaydetmiş olması dikkat çekicidir. Busbecq, Bitinya bölgesinden Kapadokya'ya yaptığı yolculuk esnasında at yetiştiren köylülere şahit olmuş ve Avrupa'daki ile Anadolu'da bir atın nasıl farklı yetiştirildiğini şu cümleler ile ifade etmiştir: "*Köylülerin taylara küçükken ne kadar sevgi ve ihtimam gösterdiklerine dikkat ettim. Onları okşayıp severek evlerine hatta nerdeyse sofralarına bile alıp adeta çocuklarından ayırt etmiyorlar. Tayların boyunlarında kem göze karşı bir çeşit tasma gibi taşıdıkları sıra sıra nazarlıklar var. Nazardan çok korkuluyor. Onlara bakan seyisler de aynı şekilde müşfik davranıyorlar. Tayların sevgisini onları okşayarak -ve çok mecbur kalmadıkça sopaya başvurmadan- kazanıyorlar. Bundan dolayı çifte atan, ısırın bir ata rastlamazsınız, saldırgan atlar ise yok denecek kadar azdır. Aman Tanrım, bizim usullerimiz ne kadar da farklı! Ahırlarımızda görevli adamlar atlarına bağırılmazlar ve böğürlerine vurmazlarsa tesirli olamayacaklarını sanırlar. Sonuçta hayvanlar korkuyla titrer ve seyisler ne zaman ahıra girse onlardan ürküp nefret ederler. Türkler atlarını sahibi binsin diye bir komutla diz çökecek ve yerdeki bir bastonu, sopayı veya kılıcı dişleriyle alıp sırtındaki biniciye verecek şekilde terbiye etmekten hoşlanırlar. Bunları öğrendiği zaman da burun deliklerine başarılı ve iyi terbiye görmüş olduklarını*

belirten gümüş halkalar takarlar. Binicisi eyerinden düşürüldüğü zaman atının kımıldamadan yanında durduğunu gördüm. Bazı atlar da ilerdeki seyisin etrafında dönerken bir komutla duruyorlar. Bazıları da sahipleri benimle yemek yerken onun sesini duymak için kulaklarını dikmiş bekler ve işittikleri zaman kişnerler. Türk atlarına has özelliklerden biri de aniden duruşa geçerken boyunlarını bükmeden ileri uzatmaları, bir de dar alanda durunca dönememeleri. Buna gemlerinin sebep olduğunu sanıyorum. Türk imparatorluğunun her yerinde gemlerin cinsi ve şekli aynıdır, bizde olduğu gibi atın ağzına uyması için daha sıkı veya daha gevşek yapılmıyorlar. Türk atlarının nallarının ortası bizdeki kadar açık değildir ama sağlam ve tek parçadır, tökezlediğinde bileğine daha az zarar verir. Bu atlar bizdekilerden daha uzun yaşar. Yirmi yaşındaki atların sekiz yaşındakiler kadar canlı ve güçlü olduklarını gördüm. Bazıları hizmetlerinin karşılığında mükâfat olarak ömür boyu sultanın ahırlarında bakılırlar. Aralarında 50 yıl hatta daha uzun yaşayanlar bulunduğu da söyleniyor. Havanın aşırı sıcak olduğu yaz geceleri atları kapalı yerde tutmuyorlar. Söylediğim gibi üstlerini bir örtüyle örterek gecenin serinliğine çıkarırlar ve yatmaları için yere kuru gübre sererler” şeklinde sözlerine devam eden Busbecq, Türklerin, atlarının uzun yolculuklara ve her türlü işe dayanıklı olacağı düşüncesiyle ince olmalarını istedikleri için onlara yem olarak bir miktar arpa karıştırılmış kuru ot verdiklerine de dikkat çeker. Ayrıca Busbecq’in belirttiği üzere o dönemde atların genellikle Arap veya Karaman ismini almış olmaları uzun bir sürecin devamlılığına işaret eder (Busbecq, 2005: 117-119. Türk atının Avrupa’dan farklı şekilde şefkatle yetiştirildiğine ve uzun ömürlü olmalarına dair verilen bu bilgiler batıda Türk atına olan ilgiyi ve tercihi artıran önemli sebeplerden olmalıdır.

Sonuç

Selçuklular döneminde takip edilen ekonomik siyaset sonrasında Anadolu’da canlanan uluslar arası ticaret beyliklerle birlikte hız kazanmıştır. Bu çerçevede ele alındığında Batı Anadolu’da Menteşe yöresinin ekonomik faaliyetlerde oynadığı rolün önemi öne çıkmaktadır. Genellikle siyasî ve dinî gelişmelerden bağımsız şekilde cereyan eden ekonomik ilişkilerde Menteşe Beyliğinin uygulamış olduğu politikalar ticareti meşru noktaya taşımıştır. Gerek vergi muafiyeti gerek tanınan ticaret serbestisi ekonomik zeminde faaliyetleri teşvik ve destekleyici olması bakımından esasî teşkil eder. Bu bağlamda ekonomik ilişkilerin gelişmesi ve ilerlemesi kapsamında at ticaretinin yerinin göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Menteşe Beyliğinden ihraç edilen at, uzun süre istikrarlı bir şekilde pazarda yerini

almıştır. “At” ihracatının uluslar arası ticarete önem kazanması Batı Anadolu Türklerinin ekonomisini ve sosyal hayatını derinden etkilemiştir. Nitekim ekonomide atın konumu, Türklerin en önemli sanatlarından olan at yetiştiriciliğinin Ortaçağ dünyasındaki mahiyetini göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

KAYNAKLAR

- BUSBECQ, Ogier Ghislain de (2005), *Türk Mektupları (Kanuni Döneminde Avrupalı Bir Elçinin Gözlemleri)*, Çev. Derin Türkömer, İstanbul.
- CAHEN, C. (2001), “13. Yüzyılın Başında Anadolu’da Ticaret”, *Cogito*, S. 29, 132-143.
- ÇANDARLIOĞLU, Gülçin (2002) , “Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü”, *Türkler*, II, Yeni Türkiye Yayınları, 193-214.
- ÇAVUŞDERE, S. (2007), *14. Yüzyıl İtalyan Kaynaklarında (Zibaldone Da Canal, Francesco Balducci Pagolotti, Pignol Zucchello) Türkiye Ticaret Tarihine Dair Kayıtlar*, Yüksek Lisans Tezi.
- ÇAVUŞDERE, S. (2009), “Ege’de Türk-İtalyan Hububat Ticareti (13.-14. yüzyıllar)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXVIII/46, 275-303.
- ÇETİN, Kenan (2011), *Selçuklu Medeniyeti Tarihi*, İzmir.
- DAVİES, Norman (2011), *Avrupa Tarihi*, Çev. Burcu Çığman vd., 2. Baskı, İmge Kitabevi: Ankara.
- DEMİRKENT, Işın (2004), *Haçlı Seferleri*, Dünya Kitapları: İstanbul.
- DEMİRKENT, I. (2000), “1082-1302 Yılları Arasında Bizans-Venedik İlişkilerine Kısa Bir Bakış”, *İÜEFTD* (Prof. Dr. Fikret Işıltan Hatıra Sayısı), S. 36, 137-154.
- EFLÂKÎ, Ahmed (2001), *Âriflerin Menkıbeleri*, C. 2, Çev. Tahsin Yazıcı, MEB: İstanbul.
- EL-KALKÂŞANDÎ (1988), Ebu’l-Abbas Ahmed b. Ali, *Subhu’l-Aşa fi Sinâ’ati’l-İnşa*, (Tah. Muhammed Hüseyin Şemseddin), C. 5, 15, Beyrut.
- GÖKSU, E. (2009), Ömer Hayyâm’ın “Nevrûznâme”sine Göre At ve At Türleri, *Gazi Türkiyat/Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 4, 21-34.

- FLEET, Kate (2009), *Erken Osmanlı Döneminde Türk-Ceneviz Ticareti*, Çev. Özkan Akpınar, İş Bankası Yay.: İstanbul.
- HEYD, W. (2000), *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, çev. E. Z. Karal, TTK: Ankara.
- İBN BÎBÎ (1956), *el-Evâmirü'l- Alaiyye fi'l-Umuri'l-Alâiyye*, Tıpkı Basım, Haz. A. S. Erzi, TTK: Ankara.
- İNALCIK, H. (2000), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C. I, Çev. H. Berktaş, İstanbul.
- KOCA, Salim (1996), Türkiye Selçuklularında Ekonomik Politika, Erdem, 8/23, 465-484.
- KOPRAMAN, K. Y. (1987), "Mısır Memlûkleri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, C. 6, İstanbul, 433-543.
- LAİOU, Angeliki (2003), "Marino Sanudo Torsello, Bizans ve Türkler: 1332-1334 Türklere Karşı İttifakın Perde Arkası", Çev. Murat Keçiş, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXII/34, 183-205.
- LUTTRELL, Anthony (2007), *Studies on the Hospitallers After 1306*, London.
- MERÇİL, E. (2011), *Selçuklular -Makaleler*, İstanbul.
- PİA PEDANİ, Maria (2002), "Bahri Memlûklerle Venedikliler Arasındaki Ticari Anlaşmalar", *Türkler*, V, 423-430.
- POLAT, M. Said (2002), "Selçuklu Türkiyesi'nde Ticaret", *Türkler*, VII, 375-385.
- TABAKOĞLU, Ahmet (2005), *İktisat Tarihi*, Kitabevi: İstanbul.
- THİRİET, Freddy (1964), "Les Relations entre la Crete et les Emirats Turcs de Asie Mineure au XIV. Siecle (1348-1360)", Actes du XII. Congress International des Etudes Byzantines, II, 213-221.
- THOMAS, G. Martin, *Diplomatorium Veneto Levantinum, I. 1300-1350*, Venetiis, 1899; Trk. trc. Behçet Güçer, *Venedik ve Doğuya Ait Siyasi Akitler Mecmuası*, (TTK Ktp. Basılmamış Tercüme).
- TURAN, Osman (1988), *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, 2. Baskı, TTK: Ankara.
- TURAN, O. (1997), *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, İstanbul.
- TURAN, O. (1998), *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 6. Baskı, İstanbul.
- TURAN, O. (1977), "Keyhusrev I", *İA*, VI, MEB: İstanbul, 613-620.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (1988), *Anadolu Beylikleri*, TTK: Ankara.

ORTAÇAĞ AKDENİZİNDE MENTEŞE BEYLİĞİNİN İKTİSADÎ FAALİYETLERİ VE AT TİCARETİ

- WITTEK, P. (1999), *Menteşe Beyliği*, TTK: Ankara.
- YÜCEL, Y. (1991), *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, TTK: Ankara.
- ZACHARİADOU, E. (1983), *Trade and Crusade Venetian Crete and The Emirates of Mentesh and Aydın (1300-1415)*, Venice.